

УДК 7.071.1
ББК 85-8(4 Укр)

Володимир Лукань

ІВАН КЕЙВАН ЯК МИСТЕЦЬ І КРИТИК МИСТЕЦТВА¹

Стаття є спробою виокремити творчість маловідомого українського художника, мистецтвознавця, педагога, представника української діаспори в Канаді, вихідця з Покуття Івана Кейвана; прослідкувати творчий і життєвий шлях мистця, а також проаналізувати його доробок з історії та критики мистецтва, малярські й графічні твори.

Ключові слова: І.Кейван, зарубіжжя, мистецтво, мистецтвознавство, малярство, графіка.

Яскравий представник українського зарубіжжя в Канаді Іван Кейван залишив по собі значний доробок у царині культури й мистецтва, малярства та графіки, критики й теорії мистецтва, педагогіки та літератури. Велика частина мистецької спадщини Івана Кейвана, його мистецтвознавчі праці, малярство, графіка є маловідомими для поціновувачів мистецтва в Україні. Лише 18 вересня 2007 р., до сторіччя з дня народження мистця, уперше в Україні в Івано-Франківському обласному художньому музеї було відкрито посмертну персональну виставку його творів. В експозиції були представлені творчі роботи, які дивом збереглися в суворих життєвих обставинах – їх передала в Україну дружина І.Кейвана.

Метою статті є спроба виокремити життя і творчість Івана Кейвана в контексті історичних і мистецьких процесів, що відбувалися в Україні та за кордоном у ХХ ст. Окреслити основні віхи життя мистця, у загальних рисах проаналізувати його великий мистецький доробок, який на сьогодні ще мало вивчений і потребує ґрунтовного опрацювання.

Окремі матеріали про І.Кейвана опубліковано в канадській українській пресі, зокрема, у газеті “Література і мистецтво” в Едмонтоні 14 травня 1977 р. (публікація “Іван Кейван – мистецтвознавець”); у газеті “Новий шлях” в Едмонтоні 13 травня 1978 р. (публікація “Професор Іван Кейван закінчив монументальний твір”). Деякі матеріали про І.Кейвана є в окремих публікаціях українських мистецтвознавців О.Федорука [7], Л.Волошин [1], Р.Шамагала [8] та ін., а також у кількох статтях у періодичній пресі [5; 6].

Іван Кейван є автором кількох монографій. У першу чергу, це двотомна “Історія українського мистецтва” (перший том 1967 р.), а також праця, що вийшла вже по смерті мистця в 1996 р., “Українські мистці поза Батьківщиною” [2]. Він автор статей на теми образотворчого мистецтва в українській пресі: “Тарас Шевченко – образотворчий мистець”, за яку отримав Шевченківську медаль (1964 р.), “Дмитро Антонович”, “Володимир Січинський”, “Василь Кричевський – творець українського національного стилю” [3], “Микола Бутович” [4] тощо.

Іван Кейван, як і такі авторитетні мистці, як Святослав Гординський, Антін Малюца, Юрій Соловій, Яків Гніздовський, писав про художника Миколу Бутовича. О.Федорук зазначає: “Маляр і мистецтвознавець з Торонто Іван Кейван – сказав вагоме слово про М.Бутовича – це короткий, але докладний життєпис майстра і аналіз його творчості, своєрідна мистецтвознавча епітафія” [7, с.23].

Пишучи про Бутовича, Кейван відзначав: “Працюючи в чисто українській тематиці, він зумів надзвичайно вміло показати її в наскрізь модерній формі”. Схема така: народні джерела + професійна технічність + сучасні засоби виразу + гумористично-добродушний стиль, “як жоден з наших мистців у минулому і сучасному”. Оцінка Кейваном Бутовича майже компліментарно-

¹ Уперше про І.Кейвана як мистецтвознавця й художника мені довелося доповідати рівно 20 років тому на міжнародній науковій конференції, яка стосувалася культури України й українського зарубіжжя, що відбулася в 1989 р. в Івано-Франківську. Про Івана Кейвана в той час мені багато розповів, бо щойно тоді повернувся з Канади, і радив підготувати матеріал про нього світлої пам’яті професор філології, культуролог Федір Петрович Погребенник. Тоді ж мав честь відвідати відомого коломийського краєзнавця Михайла Хромея, а також родича Івана Кейвана – М.Кейвана, провідного актора Івано-Франківського обласного музично-драматичного театру ім. І.Франка, у яких зберігалися матеріали про І.Кейвана, листування з ним тощо. Він тоді керував кількома студентськими курсовими науковими роботами, що стосувалися постаті І.Кейвана.

то його творцем і класичним виразником є Микола Бутович. Тримаючись міцно рідного ґрунту й засвоївши всякі модерністичні течії, він використав їх для українського мистецтва, а сполучивши елементи українського мистецтва з модерними течіями, Бутович зумів створити чудову синтезу українського модернізму і цим вивів нашу образотворчість на широкі світові шляхи” [7, с.23].

Василь Кричевський, як видатна особистість в українському мистецтві й архітектурі, зацікавив І.Кейвана через те, що, за визначенням Кейвана, був творцем українського національного стилю. Аналізуючи архітектуру славетного будинку Гр.Галагана в Лебединцях на Полтавщині, І.Кейван у своїй статті пише: “Чому б не наслідувати загальний дух того будівництва, взяти вироблені традицією практичні будівельні засоби і, використовуючи їх, створити новий стиль в будівництві? Це було б не копіювання старого, а розвивання нового – з коріння, яке виростає з старої традиції і нею живиться” [3, с.6]. І.Кейван простежив мистецькі зв’язки В.Кричевського, зокрема, з художником Л.Жемчужниковим, який особисто знав Т.Шевченка, з братом Федором і Г.Нарбутом, з якими працював в Академії мистецтв у Києві, а також із М.Бутовичем, з яким В.Кричевський розписував на Лемківщині церкву впродовж 1943–1944 рр., та ін.

Іван Кейван залишив після себе велику творчу спадщину. Дружиною художника, Марією Кейван, складено список найважливіших мистецьких праць художника, які були створені в 1945–1977 рр. У ньому є твори на різноманітну тематику: релігійні сюжети (“Жертва Авраама”, “Святий Стефан”, “Воздвиження Чесного Хреста”, “Тайна вечеря”, “Святий Юрій”), портрети визначних діячів України (“Августин Волошин – президент Карпатської України”, “Богдан Хмельницький”, “Митрополит Андрей Шептицький”, “Іван Франко”). До мистецької спадщини художника належать численні ескізи грамот, обкладинки книг, поштові марки. В.Січинський писав: “І.Кейван належить до тих нечисленних і незломних індивідуальностей, що винесли з Батьківщини найкращі досягнення своїх великих предків, високо тримає прапор українського мистецтва й далі творить в душі української школи... Портрети І.Кейвана – це особлива ділянка його творчості, що має виняткове значення для нашої історії, культури і мистецтва. Портрети нашого мистця виконані графічним способом, мають і матимуть постійну вартість. Це глибокі студії психологічних особливостей” [6].

Народився майбутній мистець 18 вересня 1907 р. у с. Карлів (тепер – Прутівка) на Снятинщині (нині – Івано-Франківщина). Однак, за деякими даними, роком народження Івана Кейвана слід вважати 1909 р. (у такому разі сторічний ювілей припадає на вересень 2009 р. – *В.Л.*). Він був першою дитиною в родині ремісника–столяра Миколи Кейвана. Потім народилися Василь, Марійка, Ганнуся, Володимир. Брати були учасниками Другої світової війни. Ріс серед чудової природи. Закінчив Карлівську сільську школу. За порадою В.Стефаніка, вчився в Коломийській гімназії протягом 1919–1927 рр. До речі, Кейван і Стефанік були далекими родичами. В одному з листів І.Кейван згадував (далі буду цитувати І.Кейвана на підставі його листів. – *В.Л.*), відповідаючи на запитання про схожість його сумних очей із Стефаніковими: “Що мої очі сумні як у Стефаніка, не дивно, бо мати Стефаніка Оксана (дочка Федора Кейвана), це двоюрідна (перва) сестра мого діда Івана. Проте я вдався не в Кейванів, а в свою матір, що походила з Ілашуків – гуцулів” [5]. Уже в гімназії Іван Кейван почав малювати, оформляв навчальні кімнати та кабінети, малював сатиричні листки й карикатури, зокрема, на вчителів Левицького (на прізвисько “Штраус”), Сатурського та інших. Мріяв стати професійним художником.

Упродовж 1927–1928 рр. здобуває початкову мистецьку освіту в школі О.Новаківського. Про цей період він пише 28 листопада 1987 р. у листі до коломиянина М.Хромея: “На жаль, Новаківський хоча і був геніальним кольористом, я в нього нічого не навчився, бо бажав перед усім солідного рисунку (був з кости й крові графіком), коли цей геніальний митець особливу увагу звертав на кольорит. Все ж в нього я здобув мистецьку атмосферу” [6].

Протягом 1928–1932 рр. Іван Кейван навчався на загальному відділі Краківської академії мистецтв. З 1932 до 1937 рр., для підвищення й удосконалення знань, навчався у Варшавській академії мистецтв, вивчав графіку та малярство, історію мистецтв. Учився малярства в професора Котарбінського й спеціалізувався в артистичній графіці та в граверській техніці у відомих професорів Червінського, Чайківського, Кулієвича та т. зв. “гонорового професора” Варшав-

ської академії мистецтв Вичулковського. Був членом гуртка “Спокій” у Варшаві. Брав участь в українських виставках у Варшаві, Львові. Виставляв портрети, книжкову графіку, пейзажі, виступав у пресі зі статтями на мистецькі теми. Уже тоді професори відмічали, що “Кейван відзначається технічністю, маневреністю, що може конкурувати з машинною продукцією” [5].

Навчаючись у Варшавській академії мистецтв, І.Кейван одночасно студіював історію мистецтва та мистецтвознавство у Варшавському університеті. Він цікавився творчістю багатьох українських мистців. Так, у листі до М.Хромея, дослідника, краєзнавця, біографа художника Модеста Сосенка, він писав: “Сосенком я зацікавився вже будучи студентом Академії мистецтв, спочатку у Кракові, а потім у Варшаві, де я додатково студіював історію мистецтва на Варшавському університеті, історію українського мистецтва там взагалі не викладали і я мусив студіювати її самотужки. Моїми менторами були Г.Павлуцький, К.Щироцький, В.Січинський та ін...” [6].

У Варшаві І.Кейван проявив свою технічну майстерність у графіці в той спосіб, що малював проекти українських грошей для майбутньої, як він уже тоді сподівався, Української держави. Він виготовив проекти банкнот номіналом 10, 50 та 100 карбованців, а також 5 та 10 шагів. Проекти були виконані в стилі українського бароко з помітним впливом видатного українського художника, графіка Георгія Нарбута, творчість якого особливо шанував.

У 1933 р. польська поліція зробила обшук у його квартирі в домі батьків у селі Карлові й вилучила написану ним “Історію Карлова” та проекти українських грошей. За це він сидів у коломийській тюрмі разом із Францом Сабадашем (чоловіком коломиянки, народної майстрині Михайлини Сабадаш. – *В.Л.*). За час навчання у Варшаві І.Кейван двічі був ув’язнений у львівську тюрму “Бригідки” й один раз у варшавську тюрму. Про його арешти розповідали різні легенди. Ось як сам митець пише про це: “З покійним Францом я сидів у Коломийській тюрмі й напевно він оповідав “легенду” про моє арештування, а таких “легенд” кружляло багато, хоча всі пересадні і перекручені. Тим часом арештували мене під фальшивим замітом й додали фальшування та створили справжню “арабську казку” [5].

21 вересня 1934 р. І.Кейван брав участь у святкуванні 50-річчя заснування читальні “Прогресивна” в рідному Карлові. У святкуванні брали участь чимало поважних осіб, серед них Кирило Трильовський, Василь Стефаник, Іван Сандуляк та ін. У Карлівській читальні зберігалися портрети Сандуляка, Стефаника, Лисенка, виконані Кейваном. Олійний портрет В.Стефаника знаходився також у Русові, у музеї Стефаника, а Марка Черемшини (І.Семенюка. – *В.Л.*) – у музеї його імені в Снятині. У Коломії був великий олійний портрет Т.Шевченка, М.Шашкевича та ін. І.Кейван згадував: “В хаті о. О.Русина були портрети його дружини, роботи Я.Петрака, що якийсь час у нього проживав. В одному з портретів Петрака не закінчив руку і о. Русин просив мене закінчити (1935 р.), але якось до того не дійшло” [6].

У 1936 р., разом із групою студентів Варшавської академії мистецтв, І.Кейван виїжджав у мистецьку подорож до Західної Європи, де ознайомився з різними напрямками тогочасного мистецтва. Протягом 1938–1939 рр. у Львові він виконав ряд олійних портретів відомих людей, серед яких український генерал К.Тарнавський, митець В.Баляс та ін.

У 1939 р. І.Кейван закінчив варшавський “Паньстовий інститут Робут Ренних” і отримав право викладати мистецтво в усіх середніх і фахових школах. З вересня 1939 до червня 1941 рр. працював у Снятині. Оформляв музей В.Стефаника в Русові, згодом напише спомини “В.Стефаник як людина”. У той час він неодноразово переслідувався польською владою та органами НКВС (1939–1941 рр.). Окрім роботи над оформленням музею Стефаника, І.Кейван працював малярем реклам, малював портрети письменників, вождів, оформляв пропоновані йому плакати, лозунги, транспаранти. Незважаючи на те, що він малював навіть Сталіна, доводилося кожного понеділка відмічатись в органах НКВС, а в кінці червня 1941 р. він два тижні переховувався в селі, бо його попередили про можливість арешту.

Упродовж 1941–1942 рр. Кейван викладав малювання та історію українського мистецтва в Українській гімназії (працював там на основну ставку. – *В.Л.*) та в Будівельному ліцеї в Коломії. За спогадами лікаря Івана Романюка, який учився в Коломийській гімназії в час викладання І.Кейваном, “професор”, як тоді називали вчителів, був вимогливий, педантичний, але завжди справедливий викладач. Як згодом згадував І.Кейван: “В Коломийській гімназії я не міг ширше виявитися, з огляду на обмежену програму і вже виявився в Канаді на ширшому

форумі. Теж в інших країнах Західної Європи, з широкими перспективами” [5]. Тоді ж його обирали членом Співки українських образотворчих мистців. У Коломиї він виконав чимало портретів письменників: Т.Шевченка, І.Франка, М.Шашкевича, Д.Николишина та ін.; музикантів: М.Лисенка, В.Барвінського, С.Людкевича, М.Колесси, Б.Кудрика; портрети українських гетьманів, високомистецьки оформив табло випускників гімназії, використовуючи українську атрибутику та символіку. У 1942 р. його, як заручника, арештує гестапо. У 1943 р. – одружується з Марією Крупською, лікарем, дочкою колишнього директора школи в Любківцях, а тоді секретаря гімназії. Того ж року малює портрет дружини, займається книжковою графікою.

У березні 1944 р. Іван Кейван емігрує з України. Після виїзду з Коломиї він опиняється в таборі для переміщених осіб. Інтенсивно працює як графік і маляр. Малює цикл альпійських пейзажів і графічних робіт: “Родина”, “Моя дружина”, “Автопортрет”, “Ольга Кисілевська”, дереворіз “Гетьман Б.Хмельницький” та ін. Бере участь у виставках у Західній Німеччині, Парижі, Амстердамі, де має успіх як мистець. У 1930–1940 рр. художник виконав значну кількість робіт у різних техніках. На жаль, значна їх частина не збереглася.

У кінці 1949 р. – еміграція до Канади. Мистець так писав про ті часи: “Після всяких митарств переїхав з родиною до Канади й осіли в Едмонтоні, де “чорт добраніч каже”, бо недалеко підполярне коло... Працював кільканадцять років як маляр реклам, щоб вдержувати родину: дружину і двоє дітей. Бо з мистецтва чи науки, ще й української, годі було прожити... Я незважаючи на заробіткову працю, виявився творчо досить жваво й виставляв свої праці... На жаль, здобув тільки славу, зате жодного маєтку не нагромадив. Але й за визнання спасибі. Від 50-х років я присвятився виключно мистецтвознавству, зокрема історії українського мистецтва”. Перерахувавши свої монографії, І.Кейван зазначає, що “написав десятки характеристик українських і чужинських мистців монографічного характеру й сотні статей на мистецькі теми, що були надруковані в нашій та чужій пресі. За свою мистецтвознавчу працю Наукове т-во ім. Т.Шевченка надало мені ступінь дійсного члена, по-вашому академіка” [5]. У 1967 р. І.Кейван став професором історії мистецтв в Українському католицькому університеті в Римі.

До відзначення 100-річчя з дня смерті та 150-річчя з дня народження Т.Шевченка І.Кейван виконав цикл творів на шевченківську тематику. Твір “Рече та стогне Дніпр широкий” був надрукований в Україні в журналі “Вітчизна”, у газеті “Літературна Україна” та ін. Він писав статті про нашого крайнина, академіка Василя Касіяна, твори якого пропагував і високо поцінував. Одна з таких статей поміщена в п'ятому числі журналу “Снятин” за 1971 р., де Кейван зазначив, що “Касіян в граверстві досягнув верхів'я генія” [6]. Завдяки Касіяну твори Кейвана друкувалися в Україні в часи відлиги. Але прийшли часи “застою”, і Кейвана перестали друкувати в Україні. Про це він писав із жалем: “За свої граверські твори я був кільканадцять разів нагороджений першими преміями і дістав одну спеціальну нагороду. Проте, це для Вас пустий звук, бо Ви, напевно, нічого про мене не чули. У Вашій ІУМ (Історії українського мистецтва. – В.Л.) мого прізвища немає” [6].

У Канаді Іван Кейван виконав гравюрний портрет Івана Франка (1966 р.), олійний портрет сестри “Нуся” (1973 р.), цикл олійних пейзажів, зокрема “Вид на Русівську Хашу”, а також низку ікон, розмальовував церкви, у тому числі три церкви в Альберті. Як графік і гравер мистець створив низку портретів, серед них – “Тарас Шевченко. Свою Україну любить”, “Поет і письменник Тодось Осьмачка”, “Поет Вадим Лесич” (1976 р.), “Гетьман Іван Мазепа” (1959 р.), “Автопортрет” (1977 р.), “Моя дружина”, “Самітня церква” та ін. Крім цього, він виконав чимало екслібрисів, серію поштових марок, присвячених Т.Шевченку, під загальною назвою “Будеш, батьку, панувати...”, робив оформлення почесних грамот, обкладинок книг, ілюстрував українські книжки.

Іван Кейван організував Українську спілку образотворчих мистців у Канаді, якийсь час був її головою, а потім заступником управи УСОМу. Він організував українські виставки, де експонував свої твори в Едмонтоні, Монреалі, Саскатуні, а також в Америці – у Нью-Йорку та на “Світовій виставці українського мистецтва” в Детройті. У 1982 р. виставляв свої твори на “Світовій виставці українських образотворчих мистців”. Він регулярно відвідував виставки творів українських художників, що відбувалися в Канаді. Так, 1 травня 1984 р. він пише: “В Едмонтоні в днях 26–28 лютого відбулася персональна виставка творів нашого близького земляка І.Остафійчука, що недавно прибув до Канади. На відкритті виставки я не був (лежав

хворий), зате була моя дружина. Виставку відвідав Дмитро Павличко і ще два літературознавці, які приїхали до Едмонтонського університету. На жаль, я не міг з Павличком стрінутися, аж наступного дня відвідав виставку, а вчора Остафійчук відвідав мене, щоб поглянути мої твори. А його твори в більшості позначені експресіонізмом, хоча він вихований в душі соцреалізму. А експресіонізм для мене несприятливий, бо він викривлює реальне життя” [6].

29 лютого 1988 р. І.Кейван писав М.Хромену: “Працюю над викінченням II-го тому Історії українського мистецтва, також над розділом про Канаду. Саме закінчив писати про українську скульптуру й добираюся до малярства та графіки. Дальше прийде українське мистецтво в країнах Південної Америки, Австралії, Європи (остання доба), в кінці УРСР, від “Вітчизняної війни”, аж до наших часів. Отже передо мною ще яких 350 ст. машинопису. Чи встигну закінчити працю це ще питання, бо сили остаточно вичерпуються. Все ж доки ще живу, слід працювати...” [6]. Варто зазначити, що на той час І.Кейван був уже тяжко хворий і друкував одним пальцем руки. Мені не відомі історики українського мистецтва, хто б самотужки спромігся написати історію мистецтва свого народу, як це зміг зробити Іван Кейван. Ця подвижницька праця гідна подиву.

Незважаючи на похилий вік, хворобу, Іван Кейван продовжував працювати: “В останньому році, – зазначав він, – я написав одним пальцем три більші праці, що саме друкуються... Я читаю пильно вашу пресу, нашу й чужинецьку, тому добре поінформований про життя в УРСР, зокрема знаю багато про культуру, літературу, мистецтво і т. д., бо маю багато Ваших публікацій. Провідну роль грає СПУ (Спілка письменників України. – *В.Л.*) й прекрасно дописується Дмитро Павличко – мій колишній учень... Я зрештою не політик, тільки мистець і науковець. Не люблю втручатися не в своє діло, бо для цього існують “компетентні чинники” [6]. І.Кейван виконав галерею портретів українських діячів до бібліотек університетів Канади. Створив низку пейзажів з Альп і скелястих гір Кордильєрів, пейзажів із Тихим океаном (Пацифіком), озерами, ріками тощо.

Помер Іван Миколайович Кейван 24 вересня 1992 р. Похований в Едмонтоні в Канаді.

Іван Кейван був усесторонньо обдарованою людиною. Окрім мистецьких талантів, він мав неабиякі музичні здібності. Умів грати на скрипці, мандоліні, гітарі, цитрі, флюярі. Був добрим оратором. Він володів польською, німецькою, французькою, італійською, іспанською та англійською мовами, не рахуючи латинської та грецької, а також мови есперанто.

Підсумовуючи спробу поверхового аналізу життєвого шляху та мистецького доробку Івана Кейвана, зокрема його мистецтвознавчої спадщини, малярства та графіки, слід відзначити, що він є цінний і важливий для поповнення скарбниці української матеріальної й духовної культури. Тому, щоб повною мірою, об’єктивно й без упередження оцінити великий мистецький доробок майстра, на сьогодні актуальною є необхідність видання ґрунтовного ілюстрованого дослідження про життя і творчість Івана Кейвана, куди б увійшла вся його мистецька спадщина. Лише з появою такого видання мистецький доробок Івана Миколайовича Кейвана потрапить у широкий науковий обіг, а постать мистця посіде гідне місце в історії українського мистецтва.

1. Волошин Л. Мистецька школа О. Новаківського у Львові : біографічний словник учнів / Л. Волошин. – Львів, 1990. – 26 с.
2. Кейван І. Українські мистці поза Батьківщиною / І. Кейван. – Едмонтон ; Монреаль, 1996. – 225 с.
3. Кейван І. Василь Кричевський – творець українського національного стилю / І. Кейван // Богословія. – Рим, 1968. – Ч. 37.
4. Кейван І. Микола Бутович / І. Кейван // Література і мистецтво : додаток до “Гомону України”. – 1962. – № 8.
5. Романюк І. Професор мистецтва Іван Кейван / І. Романюк // Агро. – 1990. – 21 квітня. – № 16 (139).
6. Романюк І. Іван Кейван – художник, науковець, літератор / І. Романюк // Зорі над Прутом. Літературно-мистецький альманах : додаток до “Ленінської правди”. – 1990. – 1 вересня. – № 105–106.
7. Федорук О. Микола Бутович. Життя і творчість / О. Федорук. – К. ; Нью-Йорк, 2002. – 431 с.
8. Шмагало Р. Словник митців-педагогів України та з України у світі (1850 – 1950) / Р. Шмагало. – Львів, 2002. – 144 с.

Стаття являється попиткою виділити творчество малоизвестного украинского художника, искусствоведа, педагога, представителя украинского зарубежья в Канаде, выходца из Покутья Ивана

Кейвана; отследить творческий и жизненный путь художника, а также проанализировать его искусствоведческое наследие, живописные и графические произведения.

Ключевые слова: *И.Кейван, зарубежье, искусство, искусствоведение, живопись, графика.*

Ivan Keyvan is the famous Ukrainian artist. He is author of historical canvas, thematic pictures, landscapes and portraits. The interesting and until now little known page of his creation are presented in this paper in which there are a lot of sketches done during Figol's journeys around Ukraine, trips to foreign countries.

Key words: *Ivan Keyvan, art, art critic, painting, graphic.*

УДК 391.1/3

ББК 85.126.6

Христина Нагорняк

ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО КОСТЮМА НА СТОРІНКАХ УКРАЇНСЬКИХ ЗАРУБІЖНИХ ВИДАНЬ

У статті проаналізовані праці українських науковців, учених, етнографів й аматорів, які займалися дослідженням народного костюма за межами України й зробили помітний внесок в українське народознавство. Розглядаються джерела кінця ХІХ ст. і до сьогодні.

Ключові слова: *народний костюм, етнографи, народознавство, діаспора.*

Український народний одяг із його прикрасами, чудовими вишивками завжди привертав увагу дослідників й етнографів не тільки на території України, але й далеко за її межами. Багато вчених і аматорів, кого доля закинула за межі рідної Батьківщини, і там не покидали своєї праці й продовжували важливу традицію, перервану в Україні. Значний і цінний матеріал знаходимо в роботах таких дослідників, як Ф.Вовк, Олекса Воропай, Л.Бурачинська, П.Одарченко та ін. Завдяки Світовій Федерації Українських Жіночих Організацій (СФУЖО) також було видано деякі наукові праці, що стосуються народного вбрання.

Нині немає ґрунтового дослідження, де були б представлені праці етнографів, які знаходилися за межами України й займалися вивченням українського народного одягу. **Метою** статті є подати в хронологічному порядку перелік етнографічних праць, які видавалися діаспорою, і представити найбільші культурно-видавничі центри, що знаходилися за кордоном.

У ділянці вивчення українського народного одягу особливої уваги заслуговує ґрунтовна робота видатного українського антрополога, етнографа й археолога Федора Вовка “Етнографічні особливості українського народу” [14, с.9]. У цій надзвичайно цінній праці Ф.Вовк уперше науково описав увесь український народний побут і ствердив, що український народ являє собою самостійну, самобутню націю, відмінну від інших слов'янських народів. Самобутність виявляється, зокрема, і в народному одязі. Опис одягу Ф.Вовк починає з жіночого, бо, на думку вченого, він “переховав у собі значно більше архаїчних елементів”. Розгляд частин жіночого одягу автор починає з оздоб та одяжі верхньої частини тіла, що зберігає більше старовинних елементів, ніж нижня.

Опис жіночих оздоб подано в історичному й регіональному аспектах. Далі автор розглядає особливості жіночих зачісок у різних місцевостях України, головні убори жіночі та плечову одягу, білизну. Описано верхню й нижню поясну одягу та взуття.

У такому ж порядку розглядає він і чоловічу одягу.

Далі подано додатки до чоловічого одягу: ціпки, топірці, тобівки, дзьобні, кубки тощо.

Усі елементи чоловічого й жіночого одягу різних місцевостей України показано в численних ілюстраціях (100 мал.), а також у кольорових – 11 зразків чоловічого й 13 зразків жіночого одягу.

Наукову працю Ф.Вовка про етнографічні особливості українського народу разом з іншими його працями (“Антропологічні особливості українського народу”, “Шлюбний ритуал та обряди на Україні”, “Сани в похоронному ритуалі на Україні”) видано українською мовою в Празі 1928 року. Розділ “Одяга” охоплює сторінки 118–166.

Олекса Воропай (народився 9.XI.1913 р. в Одесі) у 1966 р. видав у Мюнхені двотомник “Звичаї нашого народу” [1]. Матеріали до “Звичаїв...” почав збирати ще 1937 року в Україні, а потім, у 1944–1948 рр., уже в еміграційних таборах робітників і таборах для переміщених осіб.